

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE 1944

3 (415)

MAY – JUNE 2025

ALMATY, NAS RK

EDITOR-IN-CHIEF:

ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

EDITORIAL BOARD:

RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal “Standards and Monitoring in Education” (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *«publication of the results of new achievements in the field of fundamental sciences»*

Periodicity: 6 times a year.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2025

БАС РЕДАКТОР:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан). <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген № 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Такырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 16895-Ж, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: «публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук».

Периодичность: 6 раз в год.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2025

CONTENTS

PEDAGOGY

A. Abdrassilov, Y. KuandykPHOTOGRAMMETRY TECHNOLOGIES IN DEVELOPING STUDENTS
SPATIAL THINKING IN ART SCULPTURE EDUCATION.....17**E. Abdrashova, Z. Kobeyeva, Zh.Kemelbekova**ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INFLUENCE ON THE PROFESSIONAL
AND METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE COMPUTER
SCIENCE TEACHERS.....33**A.M. Abdykhalykova, B.H. Kussanova, A. Daurenkyzy**MEDIA LITERACY THROUGH CRITICAL READING IN ENGLISH
LANGUAGE TEACHING.....48**A. Abylkassymova, N. Zhumabay, A. Umiralkhanov, L. Zhumalieva**DIGITAL TECHNOLOGIES AS THE BASIS FOR EFFECTIVE EDUCATION
IN THE “SCHOOL – PEDAGOGICAL UNIVERSITY” COMPLEX.....63**K.N. Arinova**FORMATION OF DIGITAL COMPETENCIES OF FUTURE SPECIAL
EDUCATORS IN THE CONTEXT OF DIGCOMPEDU.....86**A.A. Isaeva, S.V. Ananyeva, L.N. Demchenko**RESEARCH COMPETENCE WHEN WORKING WITH THE TEXT OF THE
STORY OF K. PAUSTOVSKY «KARABUGAZ».....104**G.Z. Iskakova, E. Teleuova**KAZAKH SOCIETY THROUGH THE PRISM OF THE WORKS
OF MÄSHHÜR ZHÜSIP KÖPEEV.....118**A.E. Karymsakova, G.M. Abildinova, Zh.S. Kazhiakparova**THE IMPACT OF USING THE «NIMBLE FINGERS» ELECTRONIC
APPLICATION ON THE DEVELOPMENT OF GRAPHOMOTOR SKILLS
IN PRESCHOOLERS.....133**Sh.U. Laiskhanov, Zh. Nurmagambetuly, B. Gönençgil**THE CURRENT STATE AND POSSIBILITIES OF USING SPACE
IMAGERY IN SCHOOL GEOGRAPHY.....146**S. Myrzaliyeva, S. Mizanbekov, E. Lomova**SUBJECT - LANGUAGE INTEGRATION AS A TOOL FOR THE
FORMATION OF PLURILINGUAL COMPETENCE OF STUDENTS.....162

N.B. Nabi, R.S. Rakhmetova

THE ROLE OF ARTICULATION IN DEVELOPING STUDENTS
SPEECH CULTURE.....179

A. Nuradinova

DEVELOPING GLOBAL COMPETENCIES IN THE MULTILINGUAL
ENVIRONMENT OF KAZAKHSTAN'S HIGHER EDUCATION.....202

G. Ozharova, Sh. Akbayeva

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INTEGRATION OF SPECIALIZED
DESIGN DISCIPLINES INTO ART AND PEDAGOGICAL EDUCATION
IN FINLAND AND KAZAKHSTAN.....221

B.D. Orazov, Zh. Sydykova, E. Tasbolat

METHODOLOGICAL FEATURES OF THE ORGANIZATION OF
LABORATORY WORK ON VIRTUAL PROGRAMS FOR FUTURE
PHYSICS TEACHERS.....237

T.M. Sadykov, G.T. Kokibasova, Z.O. Unerbaeva

THE FEATURES OF THE APPLICATION OF THE CASE STUDY
METHOD IN CHEMISTRY AND BIOLOGY LESSONS.....253

L.E. Sapartayeva

PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF USING THE WORKS
OF KAZAKH POETS AND ZHYRAU.....269

K. Temirkhanova, B. Baimukhanbetov, G. Myshbayeva

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND COMMUNICATION SKILLS
OF TEACHERS OF FUTURE PRESCHOOL ORGANIZATIONS.....281

U. Tuyakova, A. Orynbeikova, L. Alekeshova

FORMATION OF EMOTIONAL AND SOCIAL INTELLIGENCE OF FUTURE
TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF UNIVERSITIES.....300

G.Sh. Shaikhislamova, K.A. Avsydykova, O. Zengin

THE READINESS OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO FORMATION
PROFESSIONAL COMPETENCIES AT THE UNIVERSITY.....315

G. Shubayeva, T. Bersugirova, R. Baimukhamet

FEATURES OF HEALTHCARE COMPETENCIES OF CHILDREN
WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.....335

ECONOMICS

A.M. Abdullaev, M.B. Kadyrova, A.A. Kuralbaev THE IMPACT OF MODERNIZATION OF LOCAL GOVERNMENT ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS.....	349
S. Aldeshova, A. Kazhmukhametova, K. Utepkaliyeva ORGANIZATION OF AUDIT OF RAILWAY FREIGHT BUSINESS PROCESSES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION.....	371
A. Akhmetov, L. Omarbakiyev, E. Aynabekov EFFECTIVE RISK MANAGEMENT MODEL FOR SMALL BUSINESS LENDING IN KAZAKHSTAN: INTERNATIONAL PRACTICES.....	391
N.S. Dosmaganbetov, A.A. Alshanskaya, E.K. Zhakupov VISION OF THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL CLUSTERS IN THE REGIONS OF KAZAKHSTAN: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE.....	408
Zh. Yerzhanova, A. Dossanova, A. Tapalova PROVIDING THE AGRICULTURAL MARKET WITH YOUNG SPECIALISTS: PROBLEMS AND SOLUTIONS.....	426
R.A. Yesbergen, N.M. Sherimova, A. Azimkhan THE PROBLEM OF POVERTY IN KAZAKHSTAN AND MEASURES TO REDUCE IT.....	439
A. Yesmurzayeva, A. Kozhakhmetova, A. Anarkhan RENEWABLE ENERGY SOURCES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: CASE STUDY ANALYSIS AND DEVELOPMENT PROSPECTS.....	453
Y.B. Zhangazinov, N.E. Yermek, L.I. Kusainova IMPROVEMENT OF THE HEALTHCARE HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: PROBLEMS, PROSPECTS, AND SOLUTIONS.....	472
G.M. Zhiyenbayeva, A.M. Berzhanova, F.K. Mukhambetkalieva DIGITAL TRANSFORMATION OF ENTERPRISES AND ITS IMPACT ON THE DEMAND FOR NEW PROFESSIONS IN THE WEST KAZAKHSTAN REGION.....	489
J. Juman, A.V. Khamzayeva, Zhai Xuan COOPERATION BETWEEN CHINA, RUSSIA AND CENTRAL ASIAN COUNTRIES IN THE NATURAL GAS SECTOR.....	509

B.M. Zhurynov, A.F. Tsekhovoy

ANALYSIS OF MODELS AND METHODS OF PROJECT
MANAGEMENT IN LARGE ORGANIZATIONS
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....525

M.A. Kanabekova, L.A. Medukhanova., S.N. Abieva

WAYS TO INCREASE THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS
OF KAZAKHSTAN'S ECONOMY.....537

M. Konyrbekov, A.B. Bekmukhametova, K.S. Daurenbekova

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE FINANCIAL
TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF FINANCIAL MARKET
DIGITALIZATION.....553

G.Y. Maulenkulova, A.M. Appazova, A.A. Mutaliyeva

IMPROVING TAXATION OF PRIVATE INVESTORS IN THE STOCK
MARKET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....568

A.O. Syzdykova

COMPARISON OF METHODS USED TO DETERMINE THE
BRAND VALUE OF AN ENTERPRISE.....589

Hongge Jia, G.J. Tayauova, N. Ketenci

OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT
OF ENTREPRENEURIAL STRUCTURES IN THE AGRO-INDUSTRIAL
SECTOR OF KAZAKHSTAN.....602

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

А.И. Абдрасилов, Е. Қуандық

КӨРКЕМ МҮСІНДІК БІЛІМ БЕРУДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КЕҢІСТІКТІК
ОЙЛАУЫН ДАМУДАҒЫ ФОТОГРАММЕТРИЯ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....17

Э.Т. Абдрашова, З.С. Кобеева, Ж.С. Кемельбекова

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: БОЛАШАҚ ИНФОРМАТИКА
МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНЕ
ӘСЕРІ.....33

А.М. Абдыхалыкова, Б.Х. Құсанова, А. Дәуренқызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН СЫНИ ОҚУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДАҒЫ МЕДИА
САУАТТЫЛЫҚ.....48

А.Е. Әбілқасымова, Н. Жұмабай, А.Н. Умиралханов, Л.Д. Жумалиева

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР «МЕКТЕП – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ» КЕШЕНІНДЕ ТИІМДІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ
РЕТІНДЕ.....63

К.Н. Аринова

DIGCOMPEDU КОНТЕКСТІНДЕ БОЛАШАҚ АРНАЙЫ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....86

А.А. Исаева, С.В. Ананьева, Л.Н. Демченко

К. ПАУСТОВСКИЙДІҢ «ҚАРАБҰҒАЗ» ПОВЕСІНІҢ МӘТІНІМЕН
ЖҰМЫС ІСТЕУ КЕЗІНДЕГІ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТІ.....104

Ғ.З. Искакова, Э.Т. Телеуова

ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫ МӘШҰР ЖҮСІП КӨПЕЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫ
ПРИЗМАСЫ АРҚЫЛЫ.....118

А.Е. Карымсакова, Г.М. Абильдинова, Ж.С. Кажиякпарова

«ЕПТІ САУСАҚТАР» ЭЛЕКТРОНДЫ ҚОСЫМШАСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ
МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ГРАФОМОТОРЛЫҚ
ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ ӘСЕРІ.....133

Ш.У. Лайсханов, Ж. Нұрмағамбетұлы, В. Gönençgil

МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДА ҒАРЫШТЫҚ ТҮСІРІЛІМДЕРДІ
ПАЙДАЛАНУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ.....146

С. Мырзалиева, С. Мизанбеков, Е. Ломова.

ПӘНДІК-ТІЛДІК ИНТЕГРАЦИЯ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӨПТІЛДІЛІК
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....162

Н.Б. Нәби, Р.С. Рахметова

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ДАМУДА
Артикуляцияның алатын рөлі.....179

А. Нұрадинова

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ КӨПТІЛДІ
ОРТАДА ЖАҒАНДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕРДІ ДАМУ.....202

Г.М. Ожарова, Ш.А. Ақбаева

ФИНЛЯНДИЯ МЕН ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨРКЕМ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
БІЛІМ ЖҮЙЕСІНІҢ ДИЗАЙН САЛАСЫНДАҒЫ АРНАЙЫ ПӘНДЕРДІ
ИНТЕГРАЦИЯЛАУДЫҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ.....221

Б.Д. Оразов, Ж.К. Сыдыкова, Е.Б. Тасболат

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА МОЛЕКУЛАЛЫҚ
ФИЗИКАДАН ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ
ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӨТКІЗУ ӘДІСТЕМЕСІ.....237

Т.М. Садыков, Г.Т. Кокибасова, З.О. Унербаева

ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА CASE-STUDY ӘДІСІН
ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....253

Л. Сапартаева

ҚАЗАҚ АҚЫН-ЖЫРАУЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫН
ПАЙДАЛАНУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ.....269

К.Ш. Темирханова, Б. Баймуханбетов, Г.М. Мышбаева

БОЛАШАҚ МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ПЕДАГОГТЕРІНІҢ ҒЫЛЫМИ
КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ.....281

У.Ж. Туякова, А.С. Орынбекова, Л.Б. Алекешова

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ БОЛАШАҚ
ПЕДАГОГТЕРДІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК
ИНТЕЛЛЕКТІСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....300

Г.Ш. Шайхисламова, К.А. Авсыдыкова, О. Зенгин

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК
ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА
ДАЙЫНДЫҒЫ.....315

Ғ. Шубаева, Т. Берсүгірова, Р. Баймухамет

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҚ
САҚТАУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....335

ЭКОНОМИКА

- А.М. Абдуллаев, М.Б. Қадырова, А.А. Құралбаев**
ЖЕРГІЛІКТІ БАСҚАРУДЫ ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ӨНІРЛЕРДІҢ
ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ӘСЕРІ.....549
- С. Альдешова, А. Кажмухаметова, К. Утепкалиева**
ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ТЕМІРЖОЛ ЖҮК
ТАСЫМАЛЫ БИЗНЕС-ПРОЦЕСТЕРІНІҢ АУДИТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ...371
- А. Ахметов, Л. Омарбакиев, Е. Айнабеков**
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН БИЗНЕСКЕ НЕСИЕ БЕРУ ҮШІН
ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАСҚАРУДЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛІ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ТӘЖІРИБЕ.....391
- Н.С. Досмаганбетов, А.А. Альшанская, Е.К. Жакупов**
ҚАЗАҚСТАН ӨНІРЛЕРІНДЕ АУМАҚТЫҚ КЛАСТЕРЛЕРДІ ДАМУ
ПАЙЫМЫ: ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ.....408
- Ж. Ержанова, А. Досанова, А. Тапалова**
АГРАРЛЫҚ НАРЫҚТЫ ЖАС МАМАНДАРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ШЕШІМДЕРІ.....426
- Р.Ә. Есберген, Н.М. Шеримова, А. Азимхан**
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕДЕЙЛІК МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ТӨМЕНДЕТУ
ШАРАЛАРЫ.....439
- А. Есмұрзаева, А. Қожахметова, А. Анархан**
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ
КӨЗДЕРІ: КЕЙС-ТАЛДАУ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....453
- Е.Б. Жангазинов, Н.Е. Ермек, Л.И. Кусаинова**
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ
ЖҮЙЕСІНІҢ КАДРЛЫҚ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУДЫ ЖЕТІЛДІРУ:
МӘСЕЛЕЛЕР, ПЕРСПЕКТИВАЛАР ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ.....472
- Г.М. Жиенбаева, А.М. Бержанова, Ф.К. Мухамбеткалиева**
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ӨНІРІНДЕГІ КӘСІПОРЫНДАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ
ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ЖАҢА МАМАНДЫҚТАРҒА ДЕГЕН
СҰРАНЫСҚА ӘСЕРІ.....489
- Ж. Жұман, Ә.У. Хамзаева, Чжай Сюань**
ҚЫТАЙ, РЕСЕЙ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІ АРАСЫНДАҒЫ
ТАБИҒИ ГАЗ СЕКТОРЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ.....509

Б.М. Жұрынов, А.Ф. Цеховой

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІРІ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ
ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ ҮЛГІЛЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІН
ТАЛДАУ.....525

М.А. Қанабекова, Л.А. Медуханова, С.Н. Абиева

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
ТАРТЫМДЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....525

М.Ж. Қонырбеков, А.Б. Бекмухаметова, Қ.С. Дауренбекова

ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ЦИФРАНДЫРЫЛУЫ ЖАҒДАЙЫНДА
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ
ДАМУЫН ТАЛДАУ.....541

Г.Е. Мауленкулова, А.М. Аппазова, А.А. Муталиева

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОР НАРЫҒЫНДА ЖЕКЕ
ИНВЕСТИТОРЛАРҒА САЛЫҚ САЛУДЫ ЖЕТІЛДІРУ.....556

А.О. Сыздықова

КӘСІПОРЫННЫҢ БРЕНД ҚҰНЫН БАҒАЛАУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН
ӘДІСТЕРДІ САЛЫСТЫРУ.....577

Цзя Хунгэ, Г.Ж. Таяуова, Н. Кетенджи

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК САЛАСЫНДАҒЫ
КӘСІПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРДЫ ДАМУЫ МҮМКІНДІКТЕРІ.....590

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

А.И. Абдрасилов, Е. Куандык

ТЕХНОЛОГИИ ФОТОГРАММЕТРИИ В РАЗВИТИИ
ПРОСТРАНСТВЕННОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ
ОБУЧЕНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СКУЛЬПТУРЕ.....17

Э.Т. Абдрашова, З.С. Кобеева, Ж.С. Кемельбекова

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ВЛИЯНИЕ НА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-
МЕТОДИЧЕСКУЮ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ИНФОРМАТИКИ.....33

А.М. Абдыхалыкова, Б.Х. Кусанова, А. Дауренкызы

МЕДИАГРАМОТНОСТЬ ЧЕРЕЗ КРИТИЧЕСКОЕ ЧТЕНИЕ В
ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....48

А.Е. Абылкасымова, Н. Жумабай, А.Н. Умиралханов, Л.Д. Жумалиева

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ОСНОВА ЭФФЕКТИВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В КОМПЛЕКСЕ «ШКОЛА – ПЕДАГОГИЧЕС.....63

К.Н. Аринова

ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В КОНТЕКСТЕ DIGCOMPEDU.....86

А.А. Исаева, С.В. Ананьева, Л.Н. Демченко

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ПРИ РАБОТЕ С ТЕКСТОМ
ПОВЕСТИ К. ПАУСТОВСКОГО «КАРАБУГАЗ».....104

Г.З. Исакова, Э.Т. Телеуова

КАЗАХСКОЕ ОБЩЕСТВО СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПРОИЗВЕДЕНИЙ
МАШХУР ЖУСУПА КОПЕЕВА.....118

А.Е. Карымсакова, Г.М. Абильдинова, Ж.С. Кажиякпарова

ВЛИЯНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО ПРИЛОЖЕНИЯ «ЛОВКИЕ
ПАЛЬЧИКИ» НА РАЗВИТИЕ ГРАФОМОТОРНЫХ НАВЫКОВ
У ДОШКОЛЬНИКОВ.....133

Ш.У. Лайсханов, Ж. Нурмагамбетулы, В. Gönençgil

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
КОСМИЧЕСКИХ СНИМКОВ В ШКОЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ.....146

С. Мырзалиева, С. Мизанбеков, Е. Ломова

ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВАЯ ИНТЕГРАЦИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ
ФОРМИРОВАНИЯ ПЛЮРИЛИНГВАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ
ОБУЧАЮЩИХСЯ.....162

Н.Б. Наби, Р.С. Рахметова

РОЛЬ АРТИКУЛЯЦИИ В РАЗВИТИИ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ

УЧАЩИХСЯ.....179

А. Нурадинова

РАЗВИТИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПОЛИЯЗЫЧНОЙ

СРЕДЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАЗАХСТАНА.....202

Г.М. Ожарова, Ш.А. Акбаева

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИНТЕГРАЦИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ

ДИСЦИПЛИН СФЕРЫ ДИЗАЙНА В ХУДОЖЕСТВЕННО-

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ФИНЛЯНДИИ

И КАЗАХСТАНА.....221

Б.Д. Оразов, Ж.К. Сыдыкова, Е.Б. Тасболат

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ ВИРТУАЛЬНЫХ

ЛАБОРАТОРНЫХ РАБОТ ПО МОЛЕКУЛЯРНОЙ ФИЗИКЕ

В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....237

Т.М. Садыков, Г.Т. Кокибасова, З.О. Унербаева

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДА CASE-STUDY НА УРОКАХ

ХИМИИ И БИОЛОГИИ.....263

Л. Сапартаева

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

ПРОИЗВЕДЕНИЙ КАЗАХСКИХ ПОЭТОВ И ЖЫРАУ.....269

К.Ш. Темирханова, Б. Баймуханбетов, Г.М. Мышбаева

РАЗВИТИЕ НАУЧНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ

ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....281

У.Ж. Туякова, А.С. Орынбекова, Л.Б. Алекешова

ФОРМИРОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО И СОЦИАЛЬНОГО

ИНТЕЛЛЕКТА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ

ПРОЦЕССЕ ВУЗОВ.....300

Г.Ш. Шайхисламова, К.А. Авсыдыкова, О. Зенгин

ГОТОВНОСТЬ К ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ

КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ В ВУЗЕ.....315

Г. Шубаева, Т. Берсугирова, Р. Баймухамет

ОСОБЕННОСТИ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ КОМПЕТЕНЦИЙ ДЕТЕЙ

С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....335

ЭКОНОМИКА

- А.М. Абдуллаев, М.Б. Кадырова, А.А. Куралбаев**
ВЛИЯНИЕ МОДЕРНИЗАЦИИ МЕСТНОГО УПРАВЛЕНИЯ НА
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНОВ.....349
- С. Альдешова, А. Кажмухаметова, К. Утепкалиева**
ОРГАНИЗАЦИЯ АУДИТА БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ
ГРУЗОВЫХ ПЕРЕВОЗОК В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ.....371
- А. Ахметов, Л. Омарбакиев, Е. Айнабеков**
ЭФФЕКТИВНАЯ МОДЕЛЬ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ПРИ
КРЕДИТОВАНИИ МАЛОГО БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ:
МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА.....391
- Н.С. Досмаганбетов, А.А. Альшанская, Е.К. Жакупов**
ВИДЕНИЕ РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ КЛАСТЕРОВ В РЕГИОНАХ
КАЗАХСТАНА: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ.....408
- Ж. Ержанова, А. Досанова, А. Тапалова**
ОБЕСПЕЧЕНИЕ АГРАРНОГО РЫНКА МОЛОДЫМИ СПЕЦИАЛИСТАМИ:
ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ.....426
- Р. Есберген, Н.М. Шеримова, А. Азимхан**
ПРОБЛЕМА БЕДНОСТИ В КАЗАХСТАНЕ И МЕРЫ ПО ЕЕ
СНИЖЕНИЮ.....439
- А. Есмурзаева, А. Кожаметова, А. Анархан**
ВОЗОБНОВЛЯЕМЫЕ ИСТОЧНИКИ ЭНЕРГИИ В РК: АНАЛИЗ КЕЙСОВ
И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....453
- Е.Б. Жангазинов, Н.Е. Ермек, Л.И. Кусаинова**
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КАДРОВЫМИ
РЕСУРСАМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ.....472
- Г.М. Жиенбаева, А.М. Бержанова, Ф.К. Мухамбеткалиева**
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ
НА СПРОС НА НОВЫЕ ПРОФЕССИИ В ЗАПАДНО-КАЗАХСТАНСКОМ
РЕГИОНЕ.....489
- Ж. Жуман, А.В. Хамзаева, Чжай Сюань**
СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ КИТАЕМ, РОССИЕЙ И СТРАНАМИ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В СЕКТОРЕ ПРИРОДНОГО ГАЗА.....509

Б.М. Журынов, А.Ф. Цеховой АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ ПРОЕКТНОГО УПРАВЛЕНИЯ В КРУПНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	252
М.А. Канабекова, Л.А. Медуханова, С.Н. Абиева ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНАМ.....	537
М. Конырбеков, А.Б. Бекмухаметова, К.С. Дауренбекова АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ФИНАНСОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ФИНАНСОВОГО РЫНКА.....	553
Г.Е. Мауленкулова, А.М. Аппазова, А.А. Муталиева СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ЧАСТНЫХ ИНВЕСТОРОВ НА ФОНДОВОМ РЫНКЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	568
А.О. Сыздыкова СРАВНЕНИЕ МЕТОДОВ, ИСПОЛЪЗУЕМЫХ ПРИ ОЦЕНКЕ СТОИМОСТИ БРЕНДА ПРЕДПРИЯТИЯ.....	589
Цзя Хунгэ, Г.Ж. Таяуова, Н. Кетенджи ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР В АГРОПРОМЫШЛЕННОЙ ОТРАСЛИ КАЗАХСТАНА.....	602

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 3. Number 415 (2025), 439–452

<https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.974>

УДК 369.011
FTAXTK 06.52.17

© R.A. Yesbergen^{1*}, N.M. Sherimova², A. Azimkhan², 2025.

¹Branch of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan in Aktobe region, Aktobe, Kazakhstan;

²Toraigyrov University, Pavlodar, Republic of Kazakhstan.

E-mail: rau01021980@mail.ru

THE PROBLEM OF POVERTY IN KAZAKHSTAN AND MEASURES TO REDUCE IT

Yesbergen Raushan Akimgereevna — candidate of Economic Sciences, Associate Professor, branch of the Academy of Public Administration under the president of the Republic of Kazakhstan in Aktobe region, Aktobe, Kazakhstan,

E-mail: rau01021980@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3894-8254>;

Sherimova Nurzhanat Mukhtarovna — PhD, associate professor, Toraigyrov University, Pavlodar, Kazakhstan,

E-mail: asanek2010@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4482-8531>;

Azimkhan Ardakh — PhD, associate professor, Toraigyrov University, Pavlodar, Kazakhstan,

E-mail: armoni04@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4397-3561>.

Abstract. Development of measures to implement priority areas for overcoming poverty in Kazakhstan at different levels. The article examines the essence and content of the concept of poverty in the economic system, the causes of its occurrence, indicators of the standard of living in Kazakhstan, the poverty index by region, and systemic measures to reduce it. The scale and complexity of the poverty problem can endanger the social structure, political stability in the country, and damage economic development and the environment. During the writing of the scientific article, such methods of scientific research as analysis – the study of the category of poverty, the methodology of calculating poverty, synthesis – the use of the results of the research in Kazakhstan were considered. The relevance of the topic of the article is due to the fact that poverty eradication in 2015 has been identified by the United Nations as one of the goals of sustainable development, the most important global problem of our time. Ways to reduce poverty in the Republic of Kazakhstan are focused on their practical use in the field of studying poverty problems, taking into account the proposals of international organizations. The prospects for further research are related to the need to update scientific and practical recommendations for reducing poverty and improving the standard of living of the population in Kazakhstan.

Keywords: standard of living, poverty, income, necessity, subsistence minimum, methodology, causes of poverty, state policy

© Р.Ә. Есберген^{1*}, Н.М. Шеримова², А. Азимхан², 2025.

¹Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару Академиясының Ақтөбе облысы бойынша филиалы, Ақтөбе, Қазақстан;

²Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан.

E-mail: rau01021980@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕДЕЙЛІК МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ТӨМЕНДЕТУ ШАРАЛАРЫ

Есберген Раушан Әкімгерейқызы — э.ғ.к., қауымдастырылған профессор, ҚР Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясының Ақтөбе облысы бойынша филиалы, Ақтөбе, Қазақстан,

E-mail: rau01021980@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3894-8254>;

Шеримова Нуржанат Мухтаровна — PhD, доцент, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан,

E-mail: asanek2010@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4482-8531>;

Азимхан Ардах — PhD, доцент, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан,

E-mail: armoni04@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4397-3561>.

Аннотация. Мақала тақырыбының өзектілігі Біріккен ұлттар ұйымымен 2015 жылы кедейлікті жою тұрақты даму мақсаттарының бірі, қазіргі заманның маңызды жаһандық проблемасы ретінде айқындалуымен байланысты. Бұл қазіргі Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық өзгерістер жағдайында халықтың өмір сүру деңгейін арттыру мәселесін шешу Қазақстан Республикасын нығайтудың негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Қазақстанда кедейлікті еңсеру жөніндегі басым бағыттарды әртүрлі деңгейде жүзеге асыру шараларын әзірлеу ұсынылады. Мақалада экономикалық жүйедегі кедейлік ұғымының мәні мен мазмұны, оның пайда болу себептері, Қазақстандағы өмір сүру деңгейі индикаторлары, өңірлер бойынша кедейлік көрсеткіші, оны төмендету бойынша жүйелі шаралар қарастырылады. Кедейлік мәселесінің ауқымы мен күрделілігі елдегі әлеуметтік құрылымға, саяси тұрақтылыққа қауіп төндіруі, экономикалық даму мен қоршаған ортаға нұқсан келтіруі мүмкін. Ғылыми мақаланы жазу барысында ғылыми зерттеудің талдау – кедейлік категориясын зерттеу, кедейлікті есептеу әдіснамасы қарастырылады, синтез – алынған зерттеулер нәтижелерін Қазақстанда пайдалану сияқты әдістері қолданылды. Мақаланың зерттеу материалдары ретінде Дүниежүзілік банктің Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен бірге әзірленген «Қазақстандағы кедейлік пен әл-ауқат деңгейін бағалау 2024» баяндамасы, Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросының ресми мәліметтері басшылыққа алынды. Халықаралық ұйымның және ресми статистикалық мәліметтерге сүйене отырып, Қазақстанда кедейлік деңгейін төмендету

бойынша ұсыныстар беріледі. Қазақстан Республикасындағы кедейлік деңгейін төмендету жолдарын халықаралық ұйымдардың ұсыныстарын ескере отырып кедейлік проблемаларын зерттеу саласында оларды практикалық пайдалануға бағдарланған. Одан кейінгі зерттеулердің болашағы халықтың кедейлігін төмендету және Қазақстандағы халықтың өмір сүру деңгейін арттыру бойынша ғылыми-практикалық ұсыныстарды өзектендіру қажеттілігімен байланысты.

Түйін сөздер: өмір сүру деңгейі, кедейлік, табыс, қажеттілік, күнкөріс минимумы, әдіснама, кедейлік себептері, мемлекеттік саясат

© Р. Есберген^{1*}, Н.М. Шеримова², А. Азимхан², 2025.

¹Филиал Академии государственного управления при Президенте Республики Казахстан по Актыбинской области, Актобе, Казахстан;

²Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан.

E-mail: rau01021980@mail.ru

ПРОБЛЕМА БЕДНОСТИ В КАЗАХСТАНЕ И МЕРЫ ПО ЕЕ СНИЖЕНИЮ

Есберген Раушан Акимгереевна — к.э.н., ассоциированный профессор, филиал Академии государственного управления при Президенте РК по Актыбинской области, Актобе, Казахстан, E-mail: rau01021980@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3894-8254>;

Шеримова Нуржанат Мухтаровна — PhD, доцент, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан,

E-mail: asanek2010@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4482-8531>;

Азимхан Ардах — PhD, доцент, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан,

E-mail: armoni04@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4397-3561>.

Аннотация. В статье рассматриваются сущность и содержание понятия бедности в экономической системе, причины ее возникновения, индикаторы уровня жизни в Казахстане, показатель бедности по регионам, системные меры по ее снижению. В ходе написания научной статьи были рассмотрены такие методы научного исследования, как анализ – изучение категории бедности, методология расчета бедности, синтез – использование результатов полученных исследований в Казахстане. В качестве материалов исследования статьи были использованы доклад Всемирного банка «оценка уровня бедности и благосостояния в Казахстане 2024», разработанный совместно с Агентством Республики Казахстан по стратегическому планированию и реформам, официальные данные Бюро национальной статистики Агентства Республики Казахстан по стратегическому планированию и реформам. На основании данных международной организации и официальных статистических данных будут даны рекомендации по снижению уровня бедности в Казахстане. Актуальность темы статьи обусловлена тем, что ликвидация бедности в 2015 году Организацией Объединенных Наций определена как одна из целей устойчивого развития, важнейшая глобальная проблема современности. Это одна из основных задач укрепления Республики Казахстан в решении

вопроса повышения уровня жизни населения в условиях социально-экономических преобразований современного Казахстана. Пути снижения уровня бедности в Республике Казахстан ориентированы на их практическое использование в области изучения проблем бедности с учетом предложений международных организаций. Перспективы дальнейших исследований связаны с необходимостью актуализации научно-практических рекомендаций по снижению бедности населения и повышению уровня жизни населения в Казахстане.

Ключевые слова: уровень жизни, бедность, доход, потребность, прожиточный минимум, методология, причины бедности, государственная политика

Кіріспе. Кедейлік – бұл қазіргі ғаламдық экономика мен қоғам алдында тұрған негізгі мәселелердің бірі. Кедейлікті жою 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған Тұрақты даму саласындағы күн тәртібінде көрсетілген 17 мақсаттың біріншісі болып табылады. Атап айтқанда, ол «дамушы елдерге, әсіресе ең аз дамыған елдерге кедейлікті жоюдың барлық нысандары бойынша бағдарламалар мен стратегияларды жүзеге асыру үшін жеткілікті және болжамды құралдарды ұсыну үшін даму мақсатында ынтымақтастықты жандандыру негізінде әртүрлі көздерден қомақты ресурстарды жұмылдыруды қамтамасыз етуге» шақырады. Ғылыми мақаланың жаңашылығы Қазақстан Республикасында жүргізіліп отырған әлеуметтік-экономикалық жаңғырту жағдайында кедейлік мәселесін оңтайлы шешу жолдары қарастырылады. Мақаланың мақсаты Қазақстандағы кедейлік мәселесін зерттеу және оны еңсеру бойынша жүйелі шаралар ұсыну болып табылады. Мақсатқа қол жеткізу үшін алдымен кедейлік ұғымының қалыптасып даму эволюциясы қарастырылды. Әлем бойынша кедейліктің пайда болу себептері, оның ішінде Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі кедейлік көрсеткіштері, кедейлікті төмендету бойынша бірқатар бағым бағыттар анықталды.

Материалдар мен әдістер.

Экономикалық ойдың даму тарихында «кедейшілік» ұғымының анықтамасы да, кедейліктің ұлттық экономикаға әсері туралы пікірлер де өзгеріп отырады. А. Смит кедейшілікті «қажетті заттарды сатып ала алмау» деп анықтады (Dai, et al., 2024). Алайда, А. Смит бірінші қажеттілік заттарын кеңінен түсіндіреді: «қажетті заттар деп мен өмірді қолдау үшін қажет тауарларды ғана емес, сонымен қатар, тіпті ең төменгі деңгейде несиелік қабілеті бар адамдарда болмайтын заттарды да түсінемін». Демек, бұл анықтама кедейлікті абсолютті емес, ұлттық дәстүрлермен байланысты салыстырмалы шама деп түсіндіреді.

П. Самуэлсон кедейлікті басқаша анықтайды: «кедейлік – бұл адамдар жеткіліксіз табыс алатын жағдай». Белгілі оқулықтағы бұл анықтаманың дұрыстығына көптеген экономистер үш себеп бойынша күмән тудырады: біріншіден, кедейлік тек «жағдай» ғана емес, сонымен бірге процесс, өйткені кедейлік жай беріле салмайды, ол үнемі туындап отырады. Екіншіден, «жеткіліксіз» табыс ұғымы күмәнді және жиі қарама-қайшы, өйткені әр

түрлі адамдар үшін барабар табыс әртүрлі болады. Үшіншіден, бұл анықтама кедейлікті тек нарық көлеміне байланысты ақшалай табыс ұғымымен байланыстырады. К.Бродбек айтқандай, кедейлік — бұл ештеңенің болмауы (Alkire, et al., 2023: — 410).

Экономикалық теория өзінің арсеналында байлық туралы іргелі еңбекке ие – А. Смиттің негізгі туындысы «Халықтар байлығының табиғаты мен себептері туралы зерттеу», онда автор экономикалық ғылымның объектісі байлық деп санайды.

Осылайша, «кедейлік» термині экономикалық тұрғыдан келесідей анықталады: кедейлік - байлықтың жетіспеушілігі. «Байлық» термині ұлттық шоттарға (жалпы ішкі өнім, ұлттық табыс және т.б.) әртүрлі нысандарда енгізілген кіріске теңестіріледі. Егер байлық экономикалық қызметтің мақсаты болса, онда кедейлікті болжамды немесе табиғи күй ретінде қарастыруға болады. Бұл туралы Ф. Фон Визер былай дейді; «Адамдар елдің табиғи байлығы туралы әңгімелескенді ұнатады, ал табиғи қалыпты жағдай әрқашан кедейлік болып табылады». Кедейлік — бұл табиғи қалыпты жағдай, яғни экономикалық қызмет түрлері бойынша әртүрлі жағдай (Ағайдаров, және т.б., 2024: 150).

Өңірлердегі әлеуметтік теңсіздіктердің бастауларының жиынтығынан халықтың кедейлік мәселелерін шешуді Бримбетова Н.Ж., Сапарбек Н.К., Бекназарова А.Т., т.б. әлеуметтік дамудағы аймақтық айырмашылықтарды реттеуге кешенді көзқарастың негізгі ұстанымы деп қарастырады (Бримбетова, 2022: 110). Қазақстанның аймақтарындағы кедейлік мәселесінің Жанакоева Н.Н., Сутбаева Р.О. және т.б. авторлар ағымдағы жағдайы туралы білімді тереңдетуге мүмкіндік берген халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасының тұжырымдамалық ережелерінің тенденцияларын анықтады (Жанакоева, 2024: 390).

Қазақстандық авторлар Турдалиева Ш.К., Калиева С.А. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік экономикалық өзгерістер жағдайындағы халықтың кедейлік проблемасын зерттеген (Турдалиева, 2024: 10). Пандемия кезінде әлем елдерінің әлеуметтік жағдайларының төмендеуі, әл-ауқат теңсіздігі мен кедейлік шегінің өзгерісіне әсерін Ибрагимова А.А., Макенова Г.У., Тулеубаева М.К. зерттеген (Ибрагимова, 2022: 9). Кедейлік феномені ұзақ уақыт бойы адамзаттың ең өзекті және аз зерттелген мәселесі болып қала берді.

Нәтижелер. Бұл зерттеуде кедейлік мәселесін түбегейлі зерттеу үшін шетелдік және отандық әдебиеттерге жүйелі шолу жүзеге асырылды. Шолу көптеген дереккөздерге, ғылыми зерттеулерге сүйенеді. Мақаланы жазу барысында жүйелілік пен диалектикалық логиканы пайдалану Қазақстанның кедейлік мәселесінің себептері мен төмендету жолдарын кешенді зерттеуге ықпал етті. Ғылыми мақалада негізгі индикатор ретінде табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халық үлесінің көрсеткіші пайдаланылды. Бұл ретте әр өңірге тән көрсеткіштер пайдаланылды. Зерттеу тақырыбы өте кең, сондықтан бір мақала аясында халықтың кедейлік мәселелері мен шешу

жолдарын көрсету мүмкін болмайды. Осыған байланысты бұл мәселені әр түрлі аспектілерде одан әрі зерделеу және зерттеу жоспарлануда.

Экономикадағы кедейлік ұғымының көптеген аспектілері бар және оларды әр түрлі тұрғыдан қарастыруға болады. Экономикалық тұрғыда кедейлік адамдардың немесе әлеуметтік топтардың негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін материалдық ресурстардың жетіспеушілігі ретінде анықталады. Экономикалық қажеттілік көбінесе табыстың төмендігімен, тұрақсыз жұмыс орнымен, білімге, денсаулық сақтауға және басқа да әлеуметтік қызметтерге қол жетімділіктің шектеулі болуымен байланысты. Кедейлік ұғымы тек адамдардың материалдық өмір сүру жағдайларымен шектеліп қана қоймайды, сонымен қатар нашар тамақтану және жеке қауіпсіздіктің болмауында да көрініс табады, бұл сайып келгенде ел халқының әлеуметтік-экономикалық қауіпсіздігін білдіреді.

Халықтың кедейлігі — бұл адамның азық-түлікке, суға, киімге, баспанаға және қажетті қызметтерге қол жетімділікке деген қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жеке тұлғалардың қаражатының жетіспеушілігінен туындайтын өмірдің әлеуметтік-экономикалық құбылысы, бұл адамның өмір сүру сапасына да байланысты. Қазіргі уақытта әлемдегі кедейліктің ең көп таралған және жалпы анықтамасы табысы ұлттық кедейлік шегінен төмен халықтың үлес салмағы болып табылады.

Кедейлікті экономикалық категория ретінде қарастыра отырып, кедейлікті өлшеудің үш тәсілін бөліп көрсету керек.

Кесте 1 - Кедейлікті өлшеу тәсілдері

Тәсілдер	Критерий		
	Тәсілдің мазмұны	Артықшылықтары	Кемшіліктері
Абсолютті	Табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен азаматтар кедей деп танылады	1. Есептеу қарапайымдылығы 2. Кедей халыққа көмек көрсету бағдарламаларын реттеуде қолданудың тиімділігі	1. Негізгі қажеттіліктер кедейлердің қалауын білдірмейді. 2. Жеке тұлғаларға қоғам өміріне толық қатысуға мүмкіндік бермейді
Салыстырмалы	Қоғамда жалпы қабылданған өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ету үшін ресурстары жеткіліксіз азаматтар кедей болып табылады	Қоғам өміріне араласу дәрежесін ескеретін кедейліктің жоғары стандартын бағалау	Іс жүзінде кедейліктің салыстырмалы шегін сараптамалық немесе халыққа сауалнама жүргізу арқылы тізімін құру жолы анықтау қиын
Субъективті	Субъективті кедейлік анықтамасы респонденттердің материалдық жағдайын бағалауға негізделген	Кедейлерге көмек көрсету бағдарламаларын реттеудің маңызды көрсеткішін білдіреді, өйткені ол халықтың пікірін көрсетеді	1. Респонденттердің іріктеме мөлшері мен құрылымын анықтау мәселелері. 2. Халықтың өз табыстары туралы сұрақтарға жауап беруден бас тартуы
Ескерту: авторлармен құрастырылған			

Ең тарихи ерте қалыптасқан тәсіл - кедейлікті анықтауға абсолютті көзқарас. Бұл тәсіл адамның өмір сүруі үшін қажет тауарлардың ең аз мөлшерін есептейді. Бұл жиынтық биологиялық/физикалық қажеттіліктердің қажеттілігін жынысына, жасына, сондай-ақ еңбек қызметінің қарқындылығы мен ауырлығына қарай бағалау арқылы белгіленеді. Қарастырылып отырған тәсіл Энгельдің екінші заңына негізделген. Энгельдің екінші заңы азық-түлікті тұтыну үлесі отбасындағы табыс деңгейіне байланысты екенін айтады. Бұл заңға сәйкес, отбасындағы табыс деңгейінің жоғарылауы тамақтану шығындарын азайтады және «басқа» шығындарды көбейтеді (Parolin, et al, 2024: 495). Бұл жағдайда кедейлікті жеңудің негізгі басқару шешімі табысы физикалық / биологиялық минимумнан төмен адамдарға төлемдер болып табылады. Сондықтан кедейлік мәселесін шешу мемлекеттің мойнына жүктеледі.

Кедейлік деңгейін өлшеудің салыстырмалы тәсілі соғыстан кейінгі кезеңде пайда болды. Бұл тәсілде тамақ өнімдері, тұрғын үй жағдайлары мен денсаулық сақтау қызметтерін ұсыну шарттары ғана емес, сонымен бірге алынған табыс деңгейіне байланысты адамның моральдық азаптары да қарастырылды. Бұл тәсілмен адам өзін абсолютті тәсілмен толығымен қанағаттандыра алады, бірақ моральдық жағынан олар зардап шегеді, өйткені олардың табысы медианадан төмен. Бұл тұжырымдамада кірісті әлеуметтік әл-ауқатпен салыстыру және орташа кірістердің өсуіне байланысты мезгіл-мезгіл қайта қарау қажет. Бұл тәсілде, егер табысы орташа деңгейден төмен адамдар болса, кедейлік әрқашан болады (Nasir, 2022: 257). Халықтың кедейлігін анықтаудың үшінші тәсілі - субъективті тәсіл. Бұл тәсілде адамдар өздерін кедейлер санатына жатқызады ма, жоқ па, соны бағалайды. Көптеген адамдар өздерінің әл-ауқатына күмәнмен қарайды, өйткені адам табиғатында көп жағдайда өзінде барынан гөрі көбірек иемденгенді ұнатады. Дүниежүзілік банк өз мандаты аясында кедейлік деңгейін тұрақты халықаралық салыстыруды жүргізеді. Бірыңғай жаһандық стандарт бойынша өлшенген елдік, аймақтық және жаһандық кедейлік статистикасы Біріккен Ұлттар Ұйымы, Дүниежүзілік банк және басқа серіктестер қабылдаған даму мақсаттарына қол жеткізудегі прогресті бақылау үшін пайдаланылады.

Сатып алу қабілетінің паритеті бойынша жан басына шаққанда 2017 жылы 2,15 АҚШ долларын құрайтын халықаралық кедейлік шегі бойынша өлшенген кедейлік көрсеткіші Дүниежүзілік Банктің кедейлікте өмір сүретін адамдардың үлесін 2030 жылға қарай 3 пайыздан төмен деңгейге азайту мақсатындағы прогресті бақылау үшін пайдаланылады. Дүниежүзілік Банк кедейлік шегінің басқа екі мәні бойынша бүкіләлемдік және аймақтық кедейлік бағалауларын ұсынады: табысы орташа және төмен елдер үшін жан басына шаққанда күніне 3,65\$ және табысы орташа деңгейден жоғары елдер үшін жан басына шаққанда күніне 6,85\$ (екеуі де 2017 жылғы сатып алу қабілетінің паритеті бойынша).

Кесте 2 - Қазақстан Республикасындағы өмір сүру деңгейі индикаторлары

№	Индикатор	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	қаңтар-қыркүйек 2024
1	Халықтың нақты ақшалай табысы, 2019 жылғы деңгейден % өсім	-	-	-	4,3	8,5	11,0	12,0	15,9
2	Үй шаруашылықтарының азық-түлік тауарларына арналған шығыстары, ақшалай шығыстардың %	46,6	48,5	50,0	53,9	52,8	51,1	51,3	50,0
3	Халықтың ең аз қамтамасыз етілген табыстарының үлесі халықтың 40%, халықтың жалпы табыстарындағы %	22,32	22,34	22,29	22,28	22,30	22,75	22,35	21,89
Ескерту: www.stat.gov.kz мәліметтері негізінде құрастырылған									

Қазақстан Республикасында кедейлік деңгейін ресми бағалау үшін абсолютті кедейлік тұжырымдамасы қабылданды, ол табыс (немесе тұтыну) деңгейінің өмір сүру құралдарының белгіленген минимумына сәйкестігіне негізделген. Бағалау критерийі – бұл ең төменгі күнкөріс деңгейі. Өмір сүру деңгейінің маңызды көрсеткіші - тұтыну себетінің құрамы мен құрылымы. Тұтыну себеті дегеніміз адамның бір жыл ішінде ел аумағында толыққанды өмір сүруі үшін қажетті тауарлар мен қызметтердің минималды жиынтығы. Оған азық-түлік және азық-түлік емес тауарлар, қызметтер кіреді. АҚШ-тың тұтыну қоржынына 300-ге жуық тауарлар мен қызметтер кіреді, ал Қазақстанда 64 позициядан тұратын ең аз азық-түлік қоржыны халықаралық стандарттарға сай келмейді. Бірқатар базалық әлеуметтік төлемдер Қазақстандағы ең төменгі күнкөріс деңгейіне байланысты. Мысалы, күнкөріс деңгейі ең төменгі жалақы деңгейіне, сондай-ақ ең төменгі зейнетақыға әсер етеді. Кедейлік деңгейі (тұтынуға пайдаланылған табысы бар халықтың үлесі ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен) табысы бар халық санының ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың жалпы санына пайызбен қатынасымен айқындалады. Есептеу үй шаруашылығының екінші және кейінгі мүшелеріне бірыңғай коэффициенті 0,8 болатын кірістердің баламалылық шкаласын ескере отырып жүргізіледі. Көрсеткіш 2001 жылдан бастап республика, өңірлер және жер түрі бойынша 12 мың үй шаруашылығын іріктеп тексеру нәтижелері бойынша тоқсан сайын, жыл сайын қалыптастырылады.

2030 жылға дейінгі Тұрақты даму мақсаттарының мониторингі үшін кедейлік деңгейі көрсеткіші республика деңгейінде жынысы бойынша беріледі.

Кесте 3 - Қазақстан Республикасының өңірлері бойынша кедейлік және теңсіздік көрсеткіштері

Өңірлер	Кедейлік тереңдігі				Кедейлік өткірлігі			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Қазақстан Республикасы	0,8	0,8	0,8	0,9	0,2	0,2	0,2	0,3
Абай	-	-	0,9	1,9	-	-	0,2	0,7
Ақмола	1,0	1,2	1,2	0,9	0,3	0,4	0,4	0,3
Ақтөбе	0,6	0,6	0,7	0,8	0,1	0,1	0,2	0,2
Алматы	0,6	0,7	0,5	0,7	0,2	0,2	0,1	0,3
Атырау	0,2	0,2	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Батыс Қазақстан	0,7	0,7	0,8	0,7	0,1	0,1	0,2	0,1
Жамбыл	0,7	0,5	0,5	0,7	0,1	0,1	0,1	0,2
Жетісу	-	-	0,9	1,2	-	-	0,2	0,4
Қарағанды	0,6	0,5	0,7	0,6	0,2	0,1	0,2	0,2
Қостанай	0,5	0,5	0,6	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1
Қызылорда	0,8	0,7	0,5	0,7	0,2	0,2	0,1	0,1
Маңғыстау	1,6	1,6	1,9	1,6	0,6	0,5	0,6	0,5
Оңтүстік Қазақстан	-	-	-	-	-	-	-	-
Павлодар	0,6	0,6	0,6	0,6	0,2	0,1	0,1	0,1
Солтүстік Қазақстан	1,2	0,8	0,9	0,6	0,4	0,2	0,2	0,1
Түркістан	1,6	1,3	1,2	1,4	0,4	0,3	0,2	0,3
Ұлытау	-	-	0,2	1,0	-	-	0,0	0,3
Шығыс Қазақстан	1,1	0,9	1,1	0,7	0,3	0,2	0,4	0,2
Астана қ.	0,2	0,3	0,3	0,5	0,0	0,1	0,1	0,2
Алматы қ.	0,8	1,0	1,0	0,9	0,2	0,3	0,3	0,2
Шымкент қ.	0,7	0,9	1,1	1,4	0,2	0,2	0,3	0,4

Ескерту: www.stat.gov.kz мәліметтері негізінде құрастырылған

Үй шаруашылықтарын іріктеп тексеру қорытындысы бойынша 2024 жылғы І тоқсанда Қазақстан Республикасындағы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен табысы бар халықтың үлесі 4,6% құрады. Дүниежүзілік банк пен Ұлттық статистика бюросының қолданатын кедейлікті бағалау әдістемесі әртүрлі. Дүниежүзілік банк есебі 2021 жылы кедейлік деңгейін 8,5%, ал Ұлттық статистика бюросы 5,3% құрайды. Кедейліктің тереңдігі (ең төменгі күнкөріс деңгейінен ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен адамдардың табыс (тұтыну) деңгейінің орташа ауытқуы) мен өткірлігі (кедейлер арасындағы теңсіздікті – кедейлердің табыстарын олардың орташа мәнінен тарату дәрежесі) көрсеткіштерінің мәні сәйкесінше 0,6 және 0,2 пайызды құрады (Сауранбай, 2023: 40).

Ұлттық статистика бюросының ақпараты бойынша, 2024 жылғы шілде-қыркүйек айларында табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі 5,4% құрады, бұл өз кезегінде 1 миллионнан астам қазақстандық тұрғындарды құрайды. Қазақстандағы кедейлік мәселесі ел өңірлеріндегі халықтың өмір сүру деңгейінде сақталып отырған теңгерімсіздіктермен

ушығып отыр. Кейбір ауылдық өңірлерде кедейлік деңгейі ел бойынша орташа көрсеткіштерден едәуір асып түседі. Бұл халықтың әлеуметтік тұрақтылығына, экономикалық дамуына және өмір сүру сапасына теріс әсер етеді. 2024 жылғы I тоқсанда кедейлік деңгейінің ең жоғары мәні Түркістан облысында (7,9%), ал ең аз деңгейі – Қарағанды облысында (2,4%) және Астана қаласында (2,4%) тіркелді. Үштікке Абай (7%) және Жетісу (7,1%) облыстары кірді. 2025 жылдан бастап табысы өзі тұратын саладағы орташа табыстың 35%-нан аспайтын адам мемлекеттік көмекке үміткер бола алады. Дүниежүзілік банктің баяндамасында Қазақстан Республикасы кедейлік деңгейін 2006 жылдан бастап, ол кезде 49,5% - ға жеткенде, 2021 жылы 8,5% дейін айтарлықтай қысқартуға қол жеткізгені атап өтіледі. Сонымен қатар, кедейлікті азайту динамикасы экономикалық өсу динамикасымен өте тығыз байланысты.

Талқылау. Осылайша, Қазақстан Республикасында кедейліктің төмендеуі үш кезеңде орын алды:

1) 2006-2013 жылдары экономика жылына орта есеппен 7%–ға өскен кезде 49,5% дан 11,1% а дейін жылдам төмендеу;

2) 2013 жылдан 2016 жылға дейін кедейліктің өсуі, әлемдік шикізат нарықтарындағы күйзелістер мен экономикалық құлдырау оның деңгейін 20,2%-ға дейін арттырды;

3) кедейліктің төмендеу қарқынының баяулауы – COVID және экономиканың төмен өсу қарқынының басқа себептері кедейліктің тез төмендеуіне кедергі келтірді, оның деңгейі 2021 жылы 8,5% құрады.

Бұл ретте Банк қала (6,6%) мен ауылдық жер (11,4%) арасындағы, сондай-ақ осы көрсеткіш бойынша Түркістан облысы көш бастап тұрған өңірлер (24%) арасындағы орташа деңгей бойынша терең айырмашылықтың сақталуын атап өтеді. Дүниежүзілік банктің баяндамасында кедейлік профиліне егжей-тегжейлі талдау жүргізеді, бұл халықтың кедейлерге жатқызылуы мүмкін бөлігінің нақты сипаттамасын береді. Абсолютті мағынада барлық популяцияларда кедейлер саны азайғанымен, кедейлік құрылымы соңғы 15 жылда айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Балалар кедейлігінің үлесі айтарлықтай өсті – 2006 жылы 27% - дан 2021 жылы 40% - ға дейін, сондай-ақ үш және одан да көп балалары бар отбасылар (25% - дан 44% - ға дейін). Бұл, ең алдымен, елдегі демографиялық процестерге байланысты, өйткені осы кезеңде туу коэффициенті айтарлықтай өсті.

Жалпы кедейліктің көптеген себептері болады, атап айтқанда:

– экономикалық (жұмыссыздық, жалақының төмендігі, еңбек өнімділігінің төмендігі, саланың шекті диверсификациясы мен бәсекеге қабілетсіздігі);

– әлеуметтік-медициналық (денсаулық саласындағы мәселелер, мүгедектік, кәрілік, сырқаттанушылықтың жоғары деңгейі);

– демографиялық (толық емес отбасылар, отбасындағы асырауындағы адамдардың көп саны);

– білім беру-біліктілік (білім беру саласындағы мәселелер, төмен білім деңгейі, кәсіптік даярлықтың жеткіліксіздігі);

- саяси (әскери қақтығыстар, мәжбүрлі көші – қон);
- өңірлік-географиялық (өңірлердің біркелкі емес дамуы);
- діни-философиялық және психологиялық (аскеза, өмір салты ретінде, заңсыздық) (Нурғалиев, және т.б., 2022: 140).

Кедейліктің адамның өзінің өмірлік ұстанымымен байланысты себептер - жұмыс істегісі келмеу, зиянды тәуелділік, қоғамға жат мінез-құлыққа бейімділік болуы да мүмкін. Еңбек нарығында тұрақты негізде әдетте халықтың осал топтары болып жалғызбасты ата-аналар (негізінен әкесінің қолдауынсыз қалған аналар), орта және жоғары оқу орнын бітіргеннен кейінгі жұмыс тәжірибесі жоқ жастар, әлеуметтік төлемдері ең төменгі күнкөріс деңгейін қамтамасыз етпейтін мүгедектер, бұрынғы қылмыскерлер, мигранттар табылады. Кедейлік мәселелері теңсіздіктің өсуі, жұмыс істейтін кедейлердің өсуі (жалдамалы жұмысшылар арасындағы кедейлік) және өзін-өзі жұмыспен қамтығандар арасындағы кедейлік сияқты мәселелермен күрделене түседі (Kenzhegulova, 2024: 120). Климаттың өзгеруі елдегі тұрақты даму мен кедейліктің төмендеуіне үлкен қауіп болуы мүмкін. Қазақстан жоғары көміртекті сыйымды ел және оның экономикасы негізінен табиғи ресурстар мен ауыл шаруашылығына тәуелді болып келеді, бұл оны климаттық тәуекелдерге ұшыратады. Кедей үй шаруашылықтары әдітте табиғи ресурстар мен аграрлық секторға тәуелді болғандықтан, бұл оларды климаттық апаттарға төзімсіз етеді. Климаттың өзгеруінен туындаған экономикалық күйзелістер, әсіресе ауылдық жерлерде кірістердің жоғалуына және кедейліктің артуына әкелуі мүмкін.

Қазақстан Республикасында кедейлік деңгейінің өсуіне әр түрлі факторлар әсер етуі мүмкін, олардың негізгілері табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен үй шаруашылықтарының көбеюі, яғни көп балалы отбасылардың саны өсті, ал табыс мөлшері сол деңгейде қалды немесе шамалы өсті. Кедейлік деңгейі әсіресе ауылдық жерлерде қалалық деңгеймен салыстырғанда өсті. Халықтың өмір сүру деңгейін көрсететін көрсеткіштердің бірі-орта есеппен жан басына шаққандағы кірістер мен шығыстардың арақатынасы (Khussainova, 2023: 92). Кедейлікті азайту - бұл елдің экономикалық және әлеуметтік дамуына қарай әлеуметтік адамдардың әл-ауқаты белгілі бір стандарттарға сәйкес үнемі жақсарып отыратын процесс. Бюджеттік интервенциялар — елдегі кедейлікпен күресудің маңызды құралы. Әлеуметтік көмек сияқты тікелей шаралардан басқа, кедейліктің мөлшері мен профилі денсаулық сақтау мен білім беру саласындағы шешімдерден, сондай-ақ осы бағыттарға бөлінген қаражаттан айтарлықтай өзгеруі мүмкін (Gweshengwe, 2020: 179).

Қазақстандағы ең тиімді шаралар зейнетақы, балаларға арналған жәрдемақы және мемлекеттік жәрдемақы болып табылады. Адресі әлеуметтік көмек әсері жоғарыда аталған шараларға бөлінген қаражатпен салыстырғанда бюджеттің аздығына байланысты әлдеқайда төмен әсер етеді. Салық салуға қатысты прогрессивті салықтарға көбірек көңіл бөлу, прогрессивті жеке табыс салығын енгізу және мүлікке салық салу жүйесін жақсарту ұсынылады. Бұл халыққа әлеуметтік төлемдер базасын арттыруы мүмкін. Қазақстандағы экономикалық

дамуды қамтамасыз ету және инклюзивті өсуге қол жеткізу үшін халықтың аз қамтылған топтарын қорғауға, адами капиталды нығайтуға, білім беру сапасын арттыруға және экономикалық және климаттық күйзелістерге төзімділікке қатысты салық-бюджет жүйесінің тиімділігін арттыру жөнінде кешенді шаралар қабылдау қажет болады.

Қазақстан бейімделу шараларынсыз ауыл шаруашылығы секторы 2050 жылға қарай өндірістің 15-20% қысқаруына тап болуы мүмкін. Климаттық тәуекелдерге қатысты Дүниежүзілік банк олардың өзгермелі климаттық жағдайларға төзімділігін арттыру үшін ауыл шаруашылығының тұрақты әдістерін және фермерлерді қолдау бағдарламаларын енгізуді, зиянды заттарды шығаруды азайту және жаңартылатын энергия көздерінің үлесін арттыру бойынша шараларды енгізуді, сондай-ақ апатты сақтандыруды дамытуды ұсынады (Berstembayeva, 2021:102).

Қорытынды. Халықтың лайықты өмір сүру деңгейі мен сапасын қамтамасыз ету әлемнің барлық мемлекеттерінің басым міндеттерінің бірі болып табылады. Осы мақсаттағы негізгі бағыттар білім беру мен денсаулық сақтауға инвестициялар, әлеуметтік қорғау бағдарламалары, шағын және орта бизнесті ынталандыру, инновациялық технологияларды енгізу болуы мүмкін. Кедейлік мәселелерін кешенді шешу және ұзақ мерзімді экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін халықаралық ынтымақтастық пен серіктестікті дамыту маңызды.

Елхалқын және өңірлерді қажетті және қолжетімді азық-түлікпен қамтамасыз ету, оны жүзеге асыру үшін экономиканың аграрлық секторын дамытуға және жетілдіруге көп көңіл бөлу қажет. Халықтың неғұрлым осал топтарын қолдау бойынша түрлі әлеуметтік бағдарламаларды әзірлеу бойынша одан әрі жұмыстану, атап айтқанда тұрғын үймен қамтамасыз ету бағдарламаларының аясын кеңейту, білім беру және медициналық қызметтерге еркін қол жеткізуді қамтамасыз ету, зейнетақыны, жәрдемақылар мен стипендияларды көбейту, атаулы әлеуметтік көмек, субсидиялар және т.б. ұсынылады. Кедейлікпен күресудің әлемдік тәжірибесінде негізгі фактор тек қаржылық қолдау ғана емес, халықтың өмірін өз бетінше жақсарту үшін жағдай жасау екені белгілі. Халықтың экономикалық белсенді бөлігінің едәуір бөлігі тартылған елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі қозғаушы күші болып табылатын шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау жөніндегі нысаналы бағдарламаларды жүзеге асыру өзекті. Сонымен қатар, бұл тек экономикалық ғана емес, сонымен бірге теңсіздікті азайтуға және барлығына тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге бағытталған әлеуметтік реформаларды қажет етеді. Аталған ұсыныстарды Қазақстан Республикасының өңірлік даму ерекшеліктерін ескере отырып, кедейлік деңгейін төмендетуді қамтамасыз етуге негіз бола алады.

Әдебиеттер

- Dai L., Guo Y. (2024) The problem and countermeasures of the failure of the rural social security system to reduce poverty. *Discover Sustainability*. — №5:54. — P. 98-121. (қапай күні 01.03.2025)
- Alkire, S., Kövesdi, F., Scheja, E. et al. (2023) Moderate Multidimensional Poverty Index: Paving the Way Out of Poverty. *Social Indicators Research*, 168. — P. 409-445. (қапай күні 02.03.2025)

Агайдаров Азамат, Дэвид Стивен Найт и Наташа Шарма (2024) Доклад об экономике Казахстана: Формирование будущего: Реформы для длительного процветания. Доклад об экономике Казахстана. Вашингтон, федеральный округ Колумбия: Всемирный банк. — 198 б. (қарау күні 11.03.2025)

Бримбетова Н.Ж., Сапарбек Н.К., Бекназарова А.Т., Букейханова А.Т. (2022) Бедность населения и региональные различия в социальном развитии Казахстана. Вестник университета Туран. - №3(95). - 108-121 бб. (қарау күні 11.03.2025)

Жанакова Н.Н., Сутбаева Р.О., Кусаинова А.Б. (2024) Анализ бедности в регионах Казахстана. Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан. — Vol. 410. — No.4. — P. 385-399. (қарау күні 11.03.2025)

Турдалина Ш.К., Калиев С.А. (2024) Исследование проблемы бедности населения в условиях социально-экономических преобразований в республике Казахстан. Sustainable development Forum. — С. 8-14. (қарау күні 13.03.2025)

Ибрагимов А.А., Макенова Г.У., Тулеубаева М.К. (2022) Пандемияның жаһандық кедейлік деңгейінің өзгеруіне әсері. Central Asian Economic Review. — (5). — Б. 6-16. (қарау күні 13.03.2025)

Parolin Z., Pintro-Schmitt R., Esping-Andersen G. et al. (2024) Intergenerational persistence of poverty in five high-income countries. *Nature Human Behaviour*. — №40 (3). — P. 493-511. (қарау күні 13.03.2025)

Nasir J. The Challenge of Poverty (2023) Development Challenges of Pakistan. Palgrave Macmillan. — P. 257-281. (қарау күні 13.03.2025)

Сауранбай С.Б., Байдыбекова С.К., Османов Ж.Д. (2023) Уровень жизни населения: экономические и социальные индикаторы развития. Экономика: стратегия и практика. — Т. 18, № 2. — С. 37-56. (қарау күні 15.03.2025)

Нурғалиев С., Кайдарова С., Мухамеджанова А. (2022) Анализ занятости и безработицы на рынке труда Республики Казахстан. Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли. — No.4(49). — 133-144 бб. (қарау күні 15.03.2025)

Kenzhegulova G., Jussibaliyeva A., & Mussabalina D. (2024). The Role of Economic Investments in Mitigating Poverty Across Urban and Rural Kazakhstan. *Eurasian Journal of Economic and Business Studies*. — 68(1). — 114-130 бб. (қарау күні 17.03.2025)

Khussainova Zh., Gazizova M., Abauova G., Zhartay Zh., Raikhanova G. (2023). Problems of generating productive employment in the youth labor market as a dominant risk reduction factor for the NEET youth segment in Kazakhstan, *Economics*. — 11(4). — 89-97 бб. (қарау күні 17.03.2025)

Gweshengwe B., & Hassan N. H. (2020). Defining the characteristics of poverty and their implications for poverty analysis. *Cogent Social Sciences*. — 6(1). — 176-189 бб. (қарау күні 17.03.2025)

Berstembayeva R., Sh. Niyazbekova, G. Kaldenova (2021). Evaluation of Poverty and Measures to Reduce It. *Lecture Notes in Networks and Systems*. — P. 99-106. (қарау күні 17.03.2025)

References

Dai L., Guo Y. (2024) The problem and countermeasures of the failure of the rural social security system to reduce poverty. *Discover Sustainability*. — №5:54. — P. 98-121. (accessed: 01.03.2025) (in English)

Alkire S., Kövesdi F., Scheja E. et al. (2023) Moderate Multidimensional Poverty Index: Paving the Way Out of Poverty. *Social Indicators Research*. — 168. — P. 409-445. (accessed: 02.03.2025) (in English)

Agajdarov Azamat, Djevid Stiven Najt i Natasha Sharma (2024) Doklad ob jekonomike Kazahstana: Formirovanie budushhego: Reformy dlja dlitel'nogo procvetaniya [Report on the economy of Kazakhstan: Shaping the Future: Reforms for lasting Prosperity]. Doklad ob jekonomike Kazahstana. Vashington, federal'nyj okrug Kolumbija: Vsemirnyj bank. — 198 p. (accessed: 11.03.2025) (in Russian)

Brimbetova N.Zh., Saparbek N.K., Beknazarova A.T., Bukejhanova A.T. (2022) Bednost' naselenija i regional'nye razlichija v social'nom razvitii Kazahstana. Vestnik universiteta Turan [Poverty of the

population and regional differences in the social development of Kazakhstan]. Bulletin of the University of Turan. — №3(95). — P. 108-121. (accessed: 11.03.2025) (in Russian)

Zhanakova N.N., Sutbaeva R.O., Kucainova A.B. (2024) Analiz bednosti v regionah Kazahstana. Vestnik Nacional'noj akademii nauk Respubliki Kazahstan [Analysis of poverty in the regions of Kazakhstan. Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan]. — Vol. 410, No.4. — P. 385-399. (accessed: 11.03.2025) (in Russian)

Turdalina Sh.K., Kaliev S.A. (2024) Issledovanie problemy bednosti naselenija v uslovijah social'no-jekonomicheskikh preobrazovanij v respublike Kazahstan [Research of the problem of population poverty in the context of socio-economic transformations in the Republic of Kazakhstan]. Sustainable development Forum. P. 8-14. (accessed: 13.03.2025) (in Russian)

Ibragimova A.A., Makenova G.U., Tuleubaeva M.K. (2022) Pandemiyanın zhahandyk kedejlik deńgejiniń ózgeruine әseri [Impact of the pandemic on changes in global poverty rates]. Central Asian Economic Review. — (5):6-16 p. (accessed: 11.03.2025) (in Russian)

Parolin Z., Pintro-Schmitt R., Esping-Andersen G. et al. (2024) Intergenerational persistence of poverty in five high-income countries. Nature Human Behaviour, — №40 (3). — P. 493–511. (accessed: 13.03.2025) (in English)

Nasir J. The Challenge of Poverty (2023) Development Challenges of Pakistan. Palgrave Macmillan. — P. 257-281. (accessed: 13.03.2025) (in English)

Sauranbaj S.B., Bajdybekova S.K., Osmanov Zh.D. (2023) Uroven' zhizni naselenija: jekonomicheskie i social'nye indikatory razvitija. Jekonomika: strategija i praktika [Standard of living of the population: economic and social indicators of development. Economics: strategy and practice]. — T. 18, № 2. — P. 37-56. (accessed: 15.03.2025) (in Russian)

Nurgaliev S., Kajdarova S., Muhamedzhanova A. (2022) Analiz zanjatosti i bezraboticy na rynke truda Respubliki Kazahstan. Vestnik Kazahskogo universiteta jekonomiki, finansov i mezhdunarodnoj trgovli [Analysis of employment and unemployment in the labor market of the Republic of Kazakhstan. Bulletin of the Kazakh University of Economics, Finance and International Trade]. — No. 4(49). — P. 133-144. (accessed: 15.03.2025) (in Russian)

Kenzhegulova, G., Jussibaliyeva, A., & Mussabalina, D. (2024). The Role of Economic Investments in Mitigating Poverty Across Urban and Rural Kazakhstan. Eurasian Journal of Economic and Business Studies. - 68(1). — P. 114–130. (accessed: 17.03.2025) (in English)

Khussainova Zh., Gazizova M., Abauova G., Zhartay Zh., Raikhanova G. (2023). Problems of generating productive employment in the youth labor market as a dominant risk reduction factor for the NEET youth segment in Kazakhstan, Economics. — 11(4). — P. 89-97. (accessed: 17.03.2025) (in English)

Gweshengwe B., & Hassan N.H. (2020). Defining the characteristics of poverty and their implications for poverty analysis. Cogent Social Sciences. — 6(1). — P. 176-189. (accessed: 17.03.2025) (in English)

Berstembayeva R., Sh. Niyazbekova, G. Kaldenova (2021). Evaluation of Poverty and Measures to Reduce It. Lecture Notes in Networks and Systems. — P. 99-106. (accessed: 17.03.2025) (in English)

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Редакторы: *Д.С. Аленов, Ж.Ш. Әден*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадыранова*

Подписано в печать 20.06.2025.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

46,0 п.л. Тираж 300. Заказ 3.